

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

²Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

*E-mail: kairat_1966@list.ru

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ

Дінаралық диалогқа талдау жасамас бұрын оның принциптеріне тоқталып өтейік. Дінаралық диалогтың принциптері диалогқа қатысушылар ұстануға тиісті қағидаттар минимумы, осы қағидаттар сақталмаса диалогты жүзеге асыру мүмкін емес.

Діни диалогтың ең негізгі және бастапқы принципі толеранттылық. Бұл жерде толеранттылық бір діни-конфессиялық қауымдастықтың (қауымдастық өкілдерінің) басқаларына төзімділік танытуы ретінде қарастырылады. Диалогқа қатысушылар өздерінің діни сенімдерін ұстанады және басқалардың да осы құқын мойындайды. Діндегі толеранттылық мәселесіне біз төменде арнайы тоқталатын боламыз.

Діндер мен конфессиялар арасындағы ұзақ ғасырларға созылған қақтығыстар мен қайшылықтар конфронтациялық психологияны қалыптастырды, қазіргі уақытта да көптеген адамдар осы психологияның шырмауында қалып отыр. Адам санасындағы қақтығыстық таптауырындардың күштілігі соншалық, одан арылу үшін ұзақ мерзімді қажырлы әрекет қажет. Діни жамағаттар мен қауымдастықтар арасындағы төзімділік діндер арасындағы жемісті диалогты ұйымдастырып, жүзеге асырудың қажетті алғышарты болып табылады.

Дінаралық диалогтың мақсатын түсінбеген жағдайда оны әртүрлі түсініктермен шатастыруға болады. Айталық, дінаралық диалог бастамаларын синкретизммен байланыстыру қате. Радикалды синкретизм ұғымы ортақ дін жасауды білдіреді, ал диалогта жаңа бір дін жасау көзделмейді. Оның үстіне ғасырлардан бері сенім негіздері әбден бекіген, артында миллиондаған сенушілері бар діндердің өкілдерін бір ортақ дінге келтіру қиынсыз да. Дінаралық диалогты миссионерлікпен де шатастырмаған жөн. Миссионерлік өз сенімін тарату, басқаларды сол сенімге қайткенде де кіргізу секілді бір ғана мақсатқа жұмыс істейді. Бұндай жағдайда өзгенің нанымын құрметтеуге, теңқұқылы қатынас орнатуға мүмкіндік берілмейтіні анық. Шындап келгенде кез келген діннің өкілі өз дінін ақиқат деп таниды. Бұл о бастан діндерге тән құбылыс. Сондықтан диалог қатынастарында миссионерлікке жол бермеу керектігі анық көрсетілген.

1995 жылы Канада қаласындағы Ватерло университетінің Ренисон колледжінде өткен мұсылмандар мен христиандардың

бас қосуында түрлі наным-сенім өкілдері арасындағы диалогтық мынадай бес ұстанымы бекітілді:

– диалог өзара сыйластық бар ортада пайда болады, ол қазіргі ғасырымызда анағұрлым көбірек күн тәртібіне келуде;

– диалог қатысушыларға өздерін, сенімдері мен құлшылықтарын таныта алу еркіндігі берілгенде ғана жетістікке жетеді;

– диалог бір жерге жиналып сөйлесу ғана емес, ол бұнымен қоса қатысушылардың әрбіріне тән рухани ережелерге, ғұрыптарға, фестивальдерге құрмет көрсетіп, оларды бақылауды қажет етеді;

– диалог діни сенім мен жамағаттарымыз арасындағы ұқсастықтар мен өзгешеліктерді ортаға салу жолдарының бірі;

– диалог өзара түсіністікті мақсат тұтады.

Қазақстанда өткен әлемдік және дәстүрлі діндер съезінде дінаралық диалогтың ұстанымдары анағұрлым ашық та анық белгіленгені мәлім:

1. Диалог адалдыққа, төзімділікке, кішіпейілділікке және өзара құрметтеушілікке негізделетін болады. Бұл түсініп қабылдау мен танымды білдіреді, ізгілікті іс жасау оның нәтижесі болуға тиіс.

2. Диалог барлық әріптестердің тең құқықтылығын көздеуге және әрбір мәдениеттің, тілдің және дәстүрдің тұтастығын ескере отырып пікірді, көзқарас пен сенімді еркін білдіру аясын жасауға тиіс.

3. Диалог басқа нанымға үндеу тастауға ие басқа дін нанымдағы әріптестерді қорлауға, сондай-ақ бір діннің басқа діннен басымдылығын әйгілеуге бағытталмауға тиіс. Диалог айырмашылықтарды жоюға емес, қайта оларды тануға және құрметтеуге бағытталғаны жөн. Диалог қатысушылардың өз нанымын адал әрі айқын баяндауына мүмкіндік беруге тиіс.

4. Диалог басқа діндердің озық танымы мен түсінігін көтермелей отырып, жалған сеніммен және оларды қате түсіндіруден бойды аулақ салуға көмектеседі. Ол жанжалды және шиеленісті бәсеңдету құралы ретінде зорлық-зомбылық пайдалануын болдырмауға және даулы жағдайларды шешуге көмектеседі.

5. Диалог халықтардың бейбіт қатар өмір сүруі мен жемісті ынтымақтастықтағы жолын ұсынады. Диалог озық білімді көтермелейді, ол сондай-ақ диалогтың маңыздылығын бұқаралық ақпарат құралдарының жақсырақ түсінуіне және діни экстремизм қатерін бәсеңдетуге де жәрдемдеседі.

6. Дінаралық диалог диалогтың басқа түрлері, әсіресе, әлеуметтік және саяси диалог үшін үлгі ретінде қызмет ете алады.

7. Төзімділік рухында өткізілген диалог барлық адамдардың бір ғана ғаламды мекендейтінін атап көрсетеді. Бұл өмірдің қастерлігі, адамның қадір-қасиеті және жаратылыстың тұтастығы сияқты белгілі бір ортақ құндылықтарды көздейді.

8. Диалог дінінің қоғамда өмірлік және сындарлы рөл атқаратындығын атап көрсетеді. Ол ортақ игілікке жәрдемдеседі, адамдар арасындағы өзара жақсы қарым-қатынастардың маңызды рөлін таниды, сондай-ақ мемлекеттің қоғамдағы ерекше рөлін құрметтейді.

9. Дін мен мәдениетті әртүрлі адамдар арасындағы озық қарым-қатынастардан өнеге алуға мүмкіндік туғызатын диалог болашақ ұрпақ үшін іргелі қажеттілік болып табылады.[1]

Міне осыған орай, дінаралық диалогтың нәтижелілігі оған қатысушылардың тең құқылығына тікелей байланысты. Сондықтан дінаралық диалог тараптарының тең құқылығын оның келесі маңызды принципі ретінде қарастырамыз. Диалогқа қатысушылардың біріне артықшылықтар беру диалогтың өрістеуіне кедергі келтіреді. Мысалы бір дін өкілдерінің өздерін «құдайдың қалаулы немесе сүйікті құлдары» деп санауы диалогтың тоқтауына алып келеді.

Диалогтың конструктивтілігі, оң нәтижелерге бағытталуы – дінаралық диалогтың тағы бір маңызды принципі. Діни плюрализм, конфессиялардың идеялық бәсекелестігі диалогқа қатысушылардың ұстанымдарындағы айырмашылықтың көзі болып табылады. Диалог субъектілерінің оң нәтижелікке бет алуы ортақ мәселелерді талқылау барысында баршаның мүддесі мен талап тілектері ескерілетін шешімдер қабылдауына мүмкіндік береді. Диалогқа қатысушылардың арасындағы келіспеушіліктер талқылау барысында шешіледі. Діни қауымдастықтар әртүрлі әлеуметтік-мәдени мәселелерді талқылауда келісімге келуі мүмкін. Алайда діни сенім мәселелерінде діндер ортақ пікірге тоқталады деп айту қиын. Себебі, барлық діндердің элементтерін қамтитын барша адамзатқа ортақ діни сенімді қалыптастыру ұмтылыстары сәтсіздікке ұшырап, діни қауымдастықтар тарабынан әшкереленіп отырды.

Осыдан келіп дінаралық диалогтың тағы да бір принципі туындайды. Оны діни сенім мәселелерін сыни талдаудан бас тарту деп атауға болады. Белгілі бір діннің артықшылығы неме-

се кемшілігі туралы пікір-таластар диалогтың үзілуіне алып келеді.

Кез келген диалог ұйымдасқан сипатта жүргізілуі тиіс. Дінаралық диалогты ұйымдастыру күрделі іс-шара. Дінаралық диалогтың маңызының артуы оны үйлестіруші-ұйымдастырушы арнайы мемлекеттік және халықаралық органдардың пайда болуына алып келді. Сондықтан дінаралық диалогтың дұрыс ұйымдастырылуы да оның маңызды принциптерінің бірі ретінде қарастырылады.

Келіспеушіліктің өте көне үлгілерінің бірі өркениет және дінаралық келіспеушілік, сондай-ақ осы дінаралық айырмашылықтар көптеген қақтығыстар мен қантөгістерге алып барғаны тарихтан мәлім. Бұл кері үрдістің бүгінгі күнімізге дейін жалғасып келе жатқаны әрбір көкірек көзі ашық адамның жанына батады. Міне, сондықтан болар әлем қауымдастығы өркениет және дінаралық диалогты түрлі үлгілерде ұйымдастыра бастады. Осы диалогтың шеңберінде 2000 ж. желтоқсан айында Вена қаласында көрнекті ғылым және саясат қайраткерлерінің кездесуі, 2001 ж. тамыздағы Токио конференциясы, «Өркениет аралық Зальцбург диалогы: халықаралық қатынастардың жаңа парадигмасы», 2001 ж. қарашада Берлиндегі «Мәдени саясат әлемдік міндет» атты халықаралық конференция, 2002 ж. ақпанда Вена қаласында өткізілген христиан және ислам аралық диалог мәселесіне арналған дөңгелек үстел секілді бірнеше үлкен халықаралық шаралар өткізілді. Жалпы айтқанда, әлем қауымдастығының өркениетаралық диалогты дамытып әрі қалыптастыру үшін жасап жатқан шаралары өте үлкен, динамикалық сипатта өсіп жатыр деп те айтуға болады. Осы үрдістің аясында өркениетаралық диалогтың негізгі себеп-салдары анықталып, бұл үрдіске қайшы әрі тосқауыл болатын құбылыстар белгіленді және мақсаттары, міндеттері мен ынталандыру құралдары алға қойылды.

Дінаралық диалог пен келісімді дамытуға Халықаралық діни бостандық ассоциациясының қосатын үлесі зор. Осы ұйымның делерациясында: «Біз дін бостандығының Құдайдың адамға берген сыйы екеніне сенеміз. Біз діни бостандықтың, діни белгілеріне байланысты төзімсіздік пен дискриминацияның барлық формаларын жою халықтар арасындағы өзара түсіністік пен бейбітшіліктің, достықтың негізі болып табылатынына сенеміз» деп атап көрсетілген. Діни көзқарастар мен наным-сенімдерді жауапкершілікпен таратудың басты

принциптерінде «Адамдардың өздерінің дін көзқарастары мен наным-сенімдерін ұстану және көрсету құқын мойындай отырып, дінаралық қақтығыстарға, жек көрушілік пен қарама-қайшылықты бақталастыққа жол берілмеуі керек және оларды өзара құрмет пен ізгі ниеттілік рухындағы диалогпен алмастыру қажеттілігі» айтылады [2].

Тәуелсіздіктен кейінгі жылдары Қазақстан Республикасы түбегейлі саяси-экономикалық үрдістерді жүзеге асырды. Қоғамдық өмірді нарықтық экономика мен демократиялық басқару принциптеріне сай өзгерту көптеген қарама-қайшылықтар мен қиындықтар туғызғандығына қарамастан тарихи қажеттілік еді. Әлемдік тарихтың субъектісі ретіндегі қоғамның дамуы уақыт талаптарына жауап беру барысында айқындалатыны белгілі. Қазақстан қоғамының алдында да осындай талаптар туындады. Қоғамдық болмыстың төрт негізгі саласы бар екендігі белгілі, олар экономикалық, саяси, әлеуметтік және рухани салалар. Бұл салалар бір-бірімен тығыз байланысты, сондықтан бір саладағы өзгеріс ерте ме, кеш пе басқа салалардағы өзгерістерге әкеледі. Кез келген қоғамның тұрмыс-тіршілігі ең алдымен материалдық өндіріспен байланысты. Сондықтан ел экономикасын нарықтық қатынастарға қарай бұру, халықтың экономикалық белсенділігін арттыру бастапқы кезде кезек күттірмейтін мәселе болды. Сонымен қатар, саяси салада да күрделі бет бұрыстарды жүзеге асыру қажет болды. Осы мақсатқа сәйкес жаңа Конституция қабылданды. Оның басты мақсаты қоғамның прогрессивті дамуын қамтамасыз ету болып табылды. Қоғамның субстанционалдық негізі – адам. Сондықтан ҚР Конституциясында адам құқығы мен еркіндігін қорғауға ерекше мән беріледі. Ата заңымызда яғни, Қазақстан Республикасы Конституциясының (Негізгі заңы) I бабы I бөлімінде «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырды, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» екендігі нақты айтылған [3]. Сондықтан этностық топтардың діни танымы мен зайырлы дүниетанымды ұштастыру қазіргі уақыт үшін өзекті мәселе болып отыр. Мемлекеттің зайырлы сипатын сақтай отырып, Қазақстанды мекендейтін халықтардың мәдениеті мен дінін, салты мен дәстүрін терең танып игеруіне, қоғамдық өмір саласында кеңінен насихаттауға мүмкіндік беру дін саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыты болуы

тиіс. Себебі, өзара әрекеттесе, қатар өмір сүре отырып Қазақстан халықтары жалпыадамзаттық құндылықтарды танып, өз бойларында соған деген құрмет сезімін қалыптастырады. Ұлттық мінез құлқындағы, діни наным-сенімдеріндегі, саяси ұстанымдарындағы айырмашылықтарына қарамастан Қазақстан азаматтары руханилық пен адамгершілік, мәдениеттілік пен заңға деген құрмет қоғамдық тұрақтылық пен дамудың негізі деп санайды.

Өзара түсіністік пен сыйластық, бейбітшілік пен келісім Қазақстан азаматтарының дүниетанымы мен іс-әрекеттеріндегі негізгі құндылықты ұстанымдарға айналуы керек. Осы аталған жалпыадамзаттық құндылықтарды өмірлік ұстаным ретінде қабылдау қоғамдағы әртүрлі келеңсіз құбылыстар мен тосын әлеуметтік жағдайлардың алдын алып, салиқалы саясат жүргізуге мүмкіндік береді. Дінаралық және этносаралық келісім мен татулық Қазақстанның экономикалық, саяси әлеуетін арттырып, халықаралық аренада беделінің артуына ықпал етеді.

Дінаралық және этносаралық келісім кез келген қоғамның тұрақтылығының маңызды элементі болып табылады. XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың басында адамзат көптеген этникалық және діни қақтығыстарға куә болды. Сондықтан діни және этникалық салалардағы келісім, көптеген шетелдік және отандық зерттеушілердің атап көрсеткеніндей, біздің қоғамымыздың қол жеткізген ең биік жетістігі болып табылады. Бұл келісім Қазақстан халқының азаматтық санасының толысқанын көрсетеді және елдегі саяси басшылықтың, бірінші кезекте, Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың ұстанған саясатының жемісі болып табылады. Жаһандану жағдайында еліміздің ұлттық және мемлекеттік бірегейлігін сақтау үшін өзіміздің ұлттық болмысымыз бен төлтума мәдениетімізді, рухани құндылықтарымызды танып білу, ұлттық бетбейнемізді жоғалтпай, болашақ ұрпаққа ұлттық құндылықтарымызды сабақтастықпен жеткізу өмір талабы. Бұл орайда Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Егер біз мемлекет болғымыз келсе, өзіміздің мемлекетімізді ұзақ уақытқа меңзеп құрғымыз келсе, онда халық руханиятының бастауларын түсінгеніміз жөн» [4, 211 б.], – деп атап көрсетті.

Елбасының жетекшілігімен жүргізіліп отырған дінаралық келісім саясаты халықаралық аренада үлкен қолдауға ие болды. Қазақстанда тұрақты түрде өткізіліп отыратын әлемдік және дәстүрлі діндердің жиыны соның бір көрінісі. Қазіргі әлем лидерлері мен интеллектуалдары

дінаралық келісім мен сұқбаттың қазақстандық үлгісі туралы көп айтады және дінаралық қатынастарды реттеуде қазақстандық тәжірибеге жүгінеді. Сонда дінаралық сұқбат пен келісімнің қазақстандық үлгісі не деген заңды сұрақ туындайды. Дінаралық келісім туралы айтар болсақ, кез келген үлгі оған қойылатын талаптарға сай болуы керек. Үлгі кескінді түрде болсын, үлгіленіп отырған құбылыстың мәні мен мазмұнын ашуы керек. Біздің жағдайымызда үлгіленіп отырған құбылыс – дінаралық келісім. Сонда келісім дегеніміз не? Келісім – келісімнің жоқтығы, ашық қарама-қарсылықтың, соның ішінде, күш көрсету, зорлық-зомбылық сияқты құбылыстардың орын алмауы ғана емес. Келісім орын алуы мүмкін қайшылықтарды алдын ала байқап, теориялық тұрғыдан талдап, нақты жағдайларда осы қайшылықтарды болдырмайтын, алдын алатын іс шараларды қалыптастыру. Діни саладағы ықтимал қақтығыстар мен шиеленістердің алдын алып отыру діни келісім мен сұқбат үлгісінің өміршендігінің, яғни қоғамдық өмірдегі өзгерістерге сай дамып, өзгеруге қабілеттілігінің көрсеткіші. Осы жағдайлар орындалғанда ғана келісім болады. Келісім басқа ой мен көзқарастағы адамды немесе топтарды басып-жаншу, оларды қудалап, тыйым салу емес, керісінше олардың да ұстанымдарын ескере отырып, ортақ шешім қабылдау. Қазақстан жағдайында бұл діни наным-сенім бостандығында көрініс табады.

Дінаралық келісім – Қазақстан қоғамының үлкен жетістігі. Қазіргі күні дінаралық сұқбат пен келісім тәуелсіз еліміздің тарихының ажырамас бөлігіне айналды және орталық, жергілікті билік органдарының, соның ішінде, Қазақстан халқы Ассамблеясының тиімді саясатының арқасында жүзеге асып отыр. Қазіргі таңда Республика халқының басым көпшілігі діни салада ешбір қысым көрсетудің жоқ екенін ашық айтады.

Дінаралық келісім адам болмысының ең нәзік саласымен байланысты болғандықтан оны саясат тұрғысынан талдау өте қиын. Дінді саясаттану категориялары, таным тәсілдері арқылы сипаттау мүмкін емес. Дін саясатпен салыстырғанда анағұрлым терең, санқырлы, күрделі құбылыс. Сондықтан дін саласындағы саясатта жеті рет өлшем бір қиюдың өзі жеткіліксіз. Дін адамның руханилығымен, ақыл-санасы, терең сезімдерімен байланысты. Діни саясат саласындағы кемшіліктердің орнын толтыру оңай емес. Мұндай қателіктер мен кемшіліктерді жөндеуге ондаған, тіпті ғасырлар қажет болуы

мүмкін. Сондықтан саясаткерге көрегендік, білімділік, интуиция, кәсіби біліктілік қажет. Дінге қатысты саяси шешімдер қабылдау жеткіліксіз, дінді ұстанатын адамдардың мінез-құлқын, жан дүниесіндегі толғаныстары мен үміт-арманын түсіне білу маңызды.

Діннің ішкі мазмұны адамның Құдаймен байланысында, адамның өз бойында иллаһи қасиеттерді жетілдіруінде, діндегі тақуа немесе кемел адам деп адамгершілік пен руханилықтың шыңына шыққан адамды айтады. Мұндай адамның бүкіл өмірі Құдайылық өсиеттер мен қасиеттерге негізделеді. Алайда, қоғам дін дегенде мұны емес, оның қоғамдық дамудағы рөлі мен маңызына назар аударады. Яғни дінді анықтағанда біз оның ішкі мазмұнын емес, оның сыртқы әлеуметтік-саяси аспектілеріне назар аударамыз. Дінді осы тұрғыдан түсінетін саясаткерлер қателіктерге бой алдыруы мүмкін. Сондықтан діни жағдайды дұрыс түсініп, бағалау үшін оның ішкі мазмұнын терең білу керек. Өйткені діннің дәл осы мәні мен мазмұны ұлттық және аймақтық деңгейлермен қатар, жаһандық үрдістерде маңызды рөл атқарады. Діни келісім және сұқбат мәселелерін талдағанда да біз оның ішкі мазмұнын ескеруіміз қажет.

Дінаралық келісім діндер арасындағы бейбіт қатынастар, толеранттылық пен дінаралық диалогпен ғана шектелмейді. Дінаралық келісім діндердегі ортақ түсініктерге негізделеді. Айталық, исламда жетпіс үш, христиандықта үш мыңнан аса ағымдар бар. Бірақ айырмашылықтарына қарамастан олар бір Аллаға немесе Құдайдың үштік бірлігіне иман келтіреді. Ал Құранда христиандар мен яһудилер кітап иелері деп аталады. Осы арқылы Құран мұсылмандардың олардан айырмашылығы мен қатар ортақ тұстарының да бар екенін де ескереді.

Дінаралық келісімнің қазақстандық үлгісі Қазақстан Республикасының мемлекеттік және қоғамдық дамуының әлеуметтік-саяси үрдісімен тығыз байланысты. Қазақстандағы барлық діндердің құқықтық теңдігіне қарамастан, еліміздегі дінаралық тұрақтылықты қамтамасыз етуде ислам мен православие маңызды рөл атқарады. Басқа барлық конфессиялар арасындағы тұрақтылық осы екі дін арасындағы келісім мен сұқбатқа негізделеді. Конфессиялардың көптүрлілігі, олардың қызмет етуінің ерекшеліктері, олардың ұлттық құрамы, мүшелерінің жасы мен білім деңгейі осының бәрі тек Қазақстанға тән дінаралық қатынастардың жүйесін құрайды. Әрбір кон-

фессия басқа конфессиялармен және мемлекетпен өзіндік қарым-қатынас орнатады. Заңға сай барлық конфессиялар тең құқылы және мемлекеттен ажыратылған. Алайда, зайырлылық принципін ұстанатын мемлекет олардың ішкі ісіне араласпайды, бірақ ішкі және сыртқы саясатты жүргізгенде діни факторды назардан тыс қалдырмайды. Жоғарыда аталған мемлекет және конфессия қатынастарының элементтері Қазақстан Республикасының діни кеңістігін қалыптастырады. Бұл кеңістікте дінаралық келісім мен бейбітшілік сақталады және мемлекет осы қатынастарды қолдау саясатын жүргізеді. Діндер мен конфессиялар арасындағы бұл қатынас мәңгілік өзгермейді деп айта алмаймыз. Алайда, кез келген жағдайда Қазақстан Республикасы дінаралық келісім мен сұқбатты дамытуға бағытталған саясатты ұстанатыны айқын. Дінаралық келісім мен сұқбаттың қазақстандық үлгісінің мәні мен мазмұны осы арқылы айқындалады.

Сипаттап өткен дінаралық келісім мен сұқбаттың қазақстандық үлгісінен Қазақстандағы дінаралық қатынастар жүйесінің тұрақты екенін байқаймыз. Оның өміршеңдік потенциалы да жоғары, бірақ сонымен қатар бұл қатынастарды сақтап және қолдап отыру қажет. Өйткені әлемдегі үдерістердің барлығы бірдей бұл тұрақтылықты сақтауға бағытталмаған. Керісінше, олардың кейбіреулері бұл тұрақтылықты шайқалтуы мүмкін. Геосаясат саласындағы белгілі мамандар әлемдегі тұрақсыздықтың өршіп отырғанын және оның стратегиялық, жаһандық сипат алып бара жатқанын атап көрсетеді. Сарапшылардың осы айтқандарына құлақ асып, уақытылы шараларды іске асырып отыру қажет.

Дінаралық келісім мен сұқбатты қолдау үшін қандай амалдарды жүзеге асыру керек?

Біріншіден, мемлекет пен діндер осы саладағы қол жеткізген жетістіктерін бағалап, дінаралық келісімге көлеңке түсіретін әрекеттерден бойларын алыс ұстағаны абзал.

Екіншіден, Қазақстан Республикасы дінаралық келісімді құқықтық қамтамасыз етуге бағытталған заңдар қабылдап, келеңсіз құбылыстардың алдын алып отыруы тиіс. Ал діндер мен конфессиялар өз кезегінде заң мен құқыққа мойынсұну керек. Діни бірлестіктердің тарапынан құқық бұзушылық орын алса, оларға қатысты құқықтық-заңнамалық санкциялар қолданылады. Діни келіспеушілік және діни экстремизм негізіндегі қайшылықтардың асқынуына байланысты діндердің бірлескен игілікті бастамалары мен пікір алысулары

жаһандану дәуіріндегі бейбіт өмір сүру жағдайында ең өзекті мәселелер санатына жатады. Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев 2008 жылы халыққа Жолдауында «Қазақстан алдағы уақытта да халықаралық лаңкестік пен діни экстремизмге қарсы күрес жөніндегі халықаралық коалицияның белсенді мүшесі ретіндегі ұстанымын жан-жақты нығайта беруге ниетті», – деп атап көрсетті [5].

Үшіншіден, қабылданған заңдар мен нормативтік құжаттар діндарлардың құқын бұзбауы, шектемеуі керек. Сондықтан заңға енгізілген түзетулер мен толықтырулар терең ойластырып, талқылануы керек.

Төртіншіден, БҰҰ, ОБСЕ, ЕО, ПАСЕ және тағы басқа халықаралық ұйымдар адам құқықтарына үлкен мән беретіндіктен, аталған заңнамада Қазақстан Республикасының осы ұйымдар алдындағы міндеттемелерін ескеруі керек. Сонымен қатар, бұл ұйымдар да Қазақстандағы дінаралық келісім мен сұқбатты дамытуға қолдау көрсетіп отыру тиіс.

Дін туралы айтқанда, есте ұстайтын тағы бір жағдай діннің әр түрлі қоғам типтері мен тарихи кезеңдерде атқаратын қызметі мен орнының әр түрлі болатындығы. Әрине, ортағасырлар мен қазіргі замандағы, Батыс пен Шығыс қоғамдарындағы діннің орны мен рөлі

екі басқа. Батыс қоғамдарында XVI ғасырдан бастап секулярлау процесі орын алып, дін мен саясаттың, дін мен басқа да қоғамдық салалардың аражігі алшақтай түссе, Шығыс қоғамдарында дін өзінің бастапқы мазмұнын сақтап қалды. Сондықтан бұл қоғам типтерінің рухани өміріндегі діннің маңызын анықтауға бір тұтас қадым тұрғысынан келуге болмайды. Сондай-ақ діннің қоғамдық ықпалын айқындағанда жеке тұлғалық сана деңгейін де естен шығармау керек. Діни құндылықтар мен ұстанымдардың тұлға бойындағы көрінісі мен ұялану дәрежесі де әр түрлі болуы мүмкін.

Секуляризация құбылысы діннің қоғамдағы рөлінің шектелуіне, оны қоғамдық өмірден алыстатуға алып келді. Қазіргі саясаткерлер діннің рөлі мен маңызы туралы әдемі сөздер айтқанымен, нақты әрекетте діни құндылықтарды басшылыққа алып, ескере бермейді, бірақ дегенмен дін халықты адамгершілік пен имандылыққа, руханилыққа шақыратын парызын ұмытпағаны абзал. Дін мен мемлекеттік осы саладағы әріптестігі дінаралық келісімді нығайтуға ықпал етеді. Сондықтан Қазақстан зайырлы мемлекет болып табылса да, діннің қоғам үшін қажеттілігін мойындап, діннің асыл мұралары мен құндылықтарын қоғам игілігі үшін тиімді қолдана білуі тиіс.

Әдебиеттер

- 1 Дінаралық диалог принциптері. <http://www.Religionscongress.Org/content/view/25/60/Land.Kazakh/>
- 2 Религия в Казахстане: хрестоматия. Часть 2. – Алматы, 2003. – 442-447 б.
- 3 Қазақстан Республикасының Конституциясы. 1998 жылдың 7 қазанындағы № 284, 2007 жылдың 21 мамырындағы № 254-Ш нөмірлі Заңдармен енгізілген өзгерту және толықтырулармен бірге. – Алматы, 2008.
- 4 Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. – Алматы: Атамұра, 1999. – 273 б.
- 5 Назарбаев Н.Ә. Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты. – Астана, 2008. – 31-б.

References

- 1 Dinaralyq dialog principтері. <http://www.Religionscongress.Org/content/view/25/60/Land.Kazakh/>
- 2 Religija v Kazahstane. Hrestomatija. Chast' 2. - Almaty, 2003. - 442-447 b.
- 3 Kazakstan Respublikasynuң Konstitucijasy. 1998 zhyldyң 7 kazanyndaғы № 284, 2007 zhyldyң 21 mamyrundyary № 254-Sh nөmirli Zаңdarmen engizilgen өзgertu zhөne tolyқтыrularmen birge. – Almaty, 2008.
- 4 Nazarbaev N.Ә. Tarih tolqunynda. – Almaty: Atamұra, 1999. – 273 b.
- 5 Nazarbaev N.Ә. Kazakstan halkynuң әl-auqatyn arttyru –memlekettik sajasattың basty maqsaty. – Astana 2008. – 31-b.